

rzenia, opracowania oraz praktycznego wykorzystania spisów bibliograficznych z pewnością może stanowić wartościowe źródło informacji na temat najnowszych osiągnięć w tym zakresie. Z powodzeniem może być także wykorzystany jako pomoc w edu-

cji przyszłych specjalistów z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Przemysław Krysiński

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Pierwsza dekada XXI w. to okres intensywnego rozwoju bibliotek cyfrowych (zwanymi także repozytoriami cyfrowymi lub repozytoriami wiedzy), a także znacznego wzrostu zainteresowania tą problematyką w środowisku bibliotekarzy i specjalistów informacji. O ile jednak dużą popularnością w tym kręgu cieszą się jeszcze zagadnienia rozwijania zasobów cyfrowych pod względem organizacyjnym, finansowym czy prawnym, to nieco mniej uwagi poświęca się ocenie jakości samych bibliotek cyfrowych. Mimo że w Stanach Zjednoczonych i krajach Unii Europejskiej od wielu lat rozwijane są projekty mające na celu prowadzenie badań w tym zakresie (np. DELOS – Network of Excellence on Digital Libraries¹), a problematykę tę poruszano także na wielu międzynarodowych konferencjach naukowych (ECDL – European Conference on Digital Libraries², JCDL – Jo-

***Evaluation of digital libraries: an insight into useful applications and methods*, ed. by Giannis Tsakonas, Christos Papatheodorou, Oxford: Chandos Publishing 2009, 275 s., ISBN 9781843344841**

int Conference on Digital Libraries³ i in.) oraz na łamach prasy fachowej⁴, dotychczas brakowało publikacji, która w sposób uporządkowany przedstawiałaby bieżący stan badań na temat jakości bibliotek cyfrowych. Lukę tę doskonale wypełnia praca zbiorowa *Evaluation of digital libraries: an insight into useful applications and methods* pod redakcją Giannisa Tsakonasa i Christosa Papatheodorou z Uniwersytetu Jońskiego, opublikowana w czerwcu 2009 r.

¹ *DELOS Network of Excellence on Digital Libraries* [on-line] [dostęp 30 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.delos.info>.

² *European Digital Library Conference* [on-line] [dostęp 30 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ecdconference.isti.cnr.it>.

³ *Joint Conference on Digital Libraries* [on-line] [dostęp 30 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jcdl.org>.

⁴ Np. T. Saracevic, *Evaluation of digital libraries: an overview*. W: *Notes of the DELOS WP7 Workshop on the Evaluation of Digital Libraries*, ed. by M. Agosti, N. Fuhr [on-line]. Padua 2004 [dostęp 30 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://dlib.ionio.gr/wp7/WS2004_Saracevic.pdf.

Książka zawiera przemyślenia ponad dwudziestu autorów – badaczy i praktyków zajmujących się tematyką bibliotek cyfrowych, reprezentujących różne instytucje naukowo-badawcze z Europy i Stanów Zjednoczonych. Redaktorzy zadbali o to, aby artykuły prezentowały wysoki poziom naukowy, a jednocześnie były przystępne dla czytelnika mniej zorientowanego w omawianej tematyce. Dobór autorów (przedstawiciele środowisk akademickich, bibliotekarze, specjaliści informacji, koordynatorzy projektów digitalizacyjnych, informatycy) pozwolił pokazać szeroki wachlarz praktycznych i teoretycznych problemów funkcjonowania bibliotek cyfrowych, co nadało książce prawdziwie interdyscyplinarny charakter.

Struktura pracy i metodologia prezentacji jej treści została oparta na podejściu do oceny kolekcji cyfrowych, zaproponowanym w 2004 r. przez Tefko Saracevica⁵ – profesora School of Communication and Information na Rutgers University (USA). Model ten bazuje na czterech podstawowych pytaniach dotyczących ewaluacji bibliotek cyfrowych: kto, co, w jakim celu, jak (ang. *who, what, why, how*)⁶. Pyta-

nia te wyznaczają ramy dla poszczególnych części publikacji.

Jej część pierwsza koncentruje się na środowisku osób i instytucji zaangażowanych w procesy ewaluacyjne. Mowa tu głównie o bibliotekarzach, którzy są zmuszeni do wypracowywania zupełnie nowych metod oceny funkcjonowania bibliotek, przechodzących transformację w kierunku form hybrydowych czy cyfrowych. W tym kontekście konieczne – zdaniem autorów – jest zdefiniowanie oczekiwań w stosunku do nowych koncepcji, a także ustalenie, w jakim stopniu mogą być pomocne procedury ewaluacyjne stosowane w tradycyjnych bibliotekach. Niezbędne wydaje się tu także uwzględnienie wymagań stawianych przez instytucje założycielskie, które – finansując działalność repozytoriów cyfrowych – są naturalnie stroną zainteresowaną przebiegiem i wynikami procesów ewaluacyjnych.

Część druga pracy omawia cztery kluczowe pojęcia w ocenie jakości bibliotek cyfrowych, a więc użyteczność (ang. *usability*), przydatność (ang. *usefulness*), funkcjonalność (ang. *performance*) i wykorzystanie (ang. *usage*). Znajdujemy tu wnikliwe omówienie kryteriów, na podstawie których określa się stopień użyteczności systemu, a także tzw. postrzeganie użyteczności, tj. użyteczność w kontekście wielokulturowym czy użyteczność badana pod kątem konkretnych grup odbiorców, np. seniorów. Zostaje także przedstawiona koncepcja przydatności, w której podkreśla się znaczenie

⁵ Tefko Saracevic jest niekwestionowanym autorytetem w dziedzinie badania bibliotek cyfrowych i najczęściej cytowanym autorem (spośród ponad 3,5 tys.) w renomowanym amerykańskim czasopiśmie z zakresu informacji naukowej "Journal of the American Society for Information Science and Technology (JASIST)" w latach 1956–2004. Podaję za: *Evaluation of digital libraries: an insight into useful applications and methods*, ed. by G. Tsakonas, C. Papatheodorou, Oxford 2009, s. xvii.

⁶ T. Saracevic, dz. cyt.

dwóch istotnych elementów – zachowań informacyjnych użytkowników oraz badań użytkowników. Ta część pracy przynosi również szczegółową charakterystykę różnych podejść do funkcjonalności bibliotek cyfrowych rozumianych jako system (ang. *digital library system – DLS*) oraz opis metodologii pomiaru wykorzystania zasobów cyfrowych za pomocą nowatorskiej metody, tzw. głębokiej analizy logowań (ang. *deep log analysis*).

Trzecia część publikacji została poświęcona celom, jakie są stawiane systemom ewaluacyjnym. Autorzy zwracają szczególną uwagę na znaczenie potrzeb informacyjnych użytkowników oraz przyznają zdecydowane pierwszeństwo koncepcji biblioteki cyfrowej zorientowanej na użytkownika (ang. *user-centred approach*). Próbuje znaleźć odpowiedź na pytania: jak rozpoznać i zrozumieć potrzeby informacyjne użytkowników?, w jaki sposób się one rodzą?, jak są one postrzegane i wyrażane przez użytkowników?, jak zorganizować badania potrzeb informacyjnych, aby uzyskać jak najbardziej kompletne i wiarygodne wyniki? Cennym uzupełnieniem tej części pracy jest analiza najważniejszych problemów pojawiających się przy weryfikacji wyników badań użytkowników oraz omówienie kwestii jakości usług bibliotecznych w kontekście kolekcji cyfrowych na przykładzie amerykańskiego projektu LibQUAL+®⁷.

⁷ LibQUAL+® *Charting Library Service Quality...* [on-line] [dostęp 30 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libqual.org>.

Ostatnia część książki zawiera rozważania metodologiczne przydatne w procesach oceny bibliotek cyfrowych. Autorzy proponują model strategii ewaluacyjnej, złożony z czterech podstawowych kroków, tj. ustalenia celów ewaluacji, wyboru odpowiednich metod jej przeprowadzenia, dyskusji nad strategią ewaluacyjną z udziałem wszystkich zainteresowanych stron (użytkownicy, instytucja założycielska, instytucja finansująca itp.) oraz ustanowienia budżetu dla zaplanowanych działań. Zawarta w pracy prezentacja najważniejszych korzyści płynących z zastosowania metod jakościowych (możliwość uzyskania opinii użytkowników na temat stopnia przydatności, użyteczności i funkcjonalności) oraz ilościowych (pozyskanie dokładnych danych statystycznych, będących podstawą do badań użyteczności i przydatności) jest poparta analizą konkretnych projektów ewaluacyjnych – zarówno o charakterze jakościowym, jak i ilościowym.

Praca *Evaluation of digital libraries...* jest zaopatrzona w obszerne wprowadzenie autorstwa wspomnianego już Tefko Saracevica. Przedstawia on ogólny zarys problematyki oceny bibliotek cyfrowych oraz zwraca uwagę na najważniejsze pytania natury teoretycznej i praktycznej. Z perspektywy swojej wieloletniej pracy w domenie oceny zasobów cyfrowych próbuje także nakreślić prawdopodobne kierunki badań w tej dziedzinie. Saracevic podkreśla, że problem oceny jakości bibliotek cyfrowych jest

bardzo złożony. Jego zdaniem, nie wolno zapominać, że repozytoria cyfrowe są osadzone w dwóch podstawowych kontekstach – technologicznym i społecznym. Oznacza to, że z jednej strony są całkowicie zależne od nowoczesnych rozwiązań technologicznych, a z drugiej – wypełniają konkretne zadania zarówno na poziomie społecznym, jak i indywidualnego odbiorcy. O ile jednak stosunkowo łatwo jest badać technologiczne aspekty bibliotek cyfrowych, o tyle znacznie trudniej jest oceniać sferę związaną z „czynnikiem ludzkim”.

Praca pod redakcją G. Tsakonasa i Ch. Papatheodorou jest cenną pozycją dla wszystkich zainteresowanych problematyką oceny jakości bibliotek cyfrowych. Kompleksowo przedstawia poglądy zarówno badaczy, jak i praktyków dotyczące zagadnień związanych m.in. z wyszukiwaniem informacji, interakcją człowiek-komputer, analizą zachowań użytkowników czy teoriami z zakresu organizacji i zarządzania zbiorami cyfrowymi. Szczegółowe omówienie sporej lic-

by zrealizowanych projektów pozwala mniej zorientowanym czytelnikom zrozumieć najważniejsze koncepcje i metodologie badań zasobów cyfrowych. Każdy rozdział pracy jest zaopatrzone w bogatą bibliografię oraz aparat pomocniczy (wykaz tabel, wykresów i skrótów, przedstawienie sylwetek autorów, indeks przedmiotowy), co dodatkowo podnosi wartość publikacji. Ze względu na fakt, że autorzy wywodzą się z różnych środowisk kulturowych i zawodowych, praca ma wymiar interdyscyplinarny i międzynarodowy. Prezentuje ona najważniejsze współczesne koncepcje dotyczące oceny zbiorów cyfrowych i z pewnością będzie stanowić istotną pomoc zarówno dla specjalistów zaangażowanych w procesy ewaluacyjne, jak i dopiero planujących takie działania.

Karolina Żernicka

uczestniczka studiów doktoranckich z zakresu bibliologii, prowadzonych na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu